

УДК 378.147
<https://orcid.org/0000-0003-2627-8871>

*Добкіна Катерина Робертівна,
 доктор юридичних наук, доцент
 декан юридичного факультету
 Інституту управління, технологій та права
 Державного університету інфраструктури та технологій
 м. Київ, Україна*

<https://orcid.org/0000-0001-7183-5206>
 DOI <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2021-1-9-3-9>

*Безубов Дмитро Олександрович,
 доктор юридичних наук, професор,
 професор кафедри конституційного та адміністративного права
 Юридичного факультету,
 Інституту управління, технологій та права
 Державного університету інфраструктури та технологій,
 м. Київ, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЙ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ У СФЕРІ ТРАНСПОРТНОГО ПРАВА

***Анотація.** У статті досліджено проблему розвитку наукового та педагогічного потенціалу при підготовці юристів у транспортній сфері. Розглядається організаційний елемент підвищення та стимулювання наукових та фундаментальних досліджень у сфері транспортного права. Пропонуються концепції підвищення наукового та педагогічного потенціалу і проводиться їх організаційно-правовий аналіз з позиції сучасного ВНЗ. Запропоновані конкретні шляхи підвищення ефективності досліджень у сфері транспортного права як елементу національної безпеки через співпрацю з провідною науково-дослідною установою.*

Ключові слова: транспортне право, концепція, національна безпека, організаційний механізм/

***Annotation.** The development of the science of legal pedagogy in the modern world is undergoing a stage of new formatting and philosophical rethinking. This is due to the new challenges facing this science in the conditions of scientific and technical development and the development of information technologies. Training of professional personnel taking into account the trend of globalization is one of the priority tasks in legal pedagogy as a science of personnel training.*

One of the most urgent issues of pedagogy is the development of methods and mechanisms for the training of legal specialists in the transport sector.

In the conditions of the development of scientific and technical progress, the training of legal specialists in the field of transport becomes important due to the specifics of carrying out activities in the field of transport. It should be noted that the fact that transport is one of the most important branches of the economy is important for the legal sphere.

In the modern method of training legal specialists, there are no clear and formal mechanisms for the formation of psychological stability in lawyers regarding the assessment of the consequences of disasters and familiarization with cases related to the death of people.

Therefore, the formation of training methods for legal specialists in the transport sector is one of the priority directions in pedagogy as a science of training highly qualified personnel for all spheres of society.

The article examines the problem of the development of scientific and pedagogical potential in the training of lawyers in the field of transport. The organizational element of promotion and stimulation of scientific and fundamental research in the field of transport law is considered. The concepts of increasing the scientific and

pedagogical potential are proposed and their organizational and legal analysis is carried out from the standpoint of a modern university. Specific ways to increase the effectiveness of research in the field of transport law as an element of national security through cooperation with a leading research institution are proposed.

Key words: transport law, concept, national security, organizational mechanism

Обґрунтування актуальності теми. Розвиток науки юридичної педагогіки в сучасному світі проходить етап нового форматування та філософського переосмислення. Це пов'язано із новими викликами, які ставляться до цієї науки в умовах науково-технічного розвитку та розвитку інформаційних технологій. Підготовка професійних кадрів із врахуванням тенденції глобалізації є одним із пріоритетних завдань в юридичній педагогіці як науці про підготовку кадрів.

Одним із найбільш актуальних питань педагогіки є вироблення методик і механізмів підготовки фахівців-юристів в транспортній сфері.

В умовах розвитку науково-технічного прогресу підготовка фахівців-юристів в транспортній сфері набуває важливого значення через специфіку здійснення діяльності в сфері транспорту. Зазначимо, що для юридичної сфери важливим є факт, що транспорт є однією з найважливіших галузей економіки.

В сучасній методиці підготовки фахівців-юристів відсутні чіткі та формальні механізми до формування психологічної стійкості у юристів щодо оцінки наслідків катастроф та ознайомлення із справами, що пов'язані із загибеллю людей.

Тому формування методик підготовки фахівців-юристів в транспортній сфері є одним із пріоритетних напрямів в педагогіці як науці підготовки висококваліфікованих кадрів для всіх сфер життя суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні все активніше усвідомлюється наукова та практична доцільність систематизації та обґрунтування теоретичних і методичних засад вивчення проблеми підготовки юристів у сфері транспорту. В дисертаціях України останніх років досліджувались такі аспекти: підвищення управлінської компетентності військових керівників (В.С. Афанасенко, О.В. Бойко, Т.М. Мацевко та ін.), підвищення управлінської компетентності керівників навчальних закладів (Р.П. Вдовиченко, О.І. Зайченко та ін.), теорія і практика підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності (В.І. Свистун), теоретичні і методичні основи підготовки інженера у ВНЗ до майбутньої управлінської діяльності (О.Г. Романовський). Аналіз психолого-педагогічної літератури (Д.В. Гандер, В.О. Пономаренко, П.А. Корчемний, Р.М. Макаров, К.К. Платонов та ін.) та останніх дисертаційних досліджень свідчать, що педагогічні аспекти проблеми підготовки юристів у сфері цивільної транспорту ще не були предметом спеціального дослідження

Об'єктом є педагогічна методика підготовки фахівців-юристів в транспортній сфері. Предмет – педагогічний механізм підготовки юриста-фахівця у сфері транспорту, що експертно і фахово може дати оцінку правовим аспектам належної поведінки учасників процесу транспортування при виникненні інцидентів або катастроф.

Виклад основного матеріалу.

Сучасний стан розвитку держави, трансформації, зміни та загрози і небезпеки різних рівнів визначають нагальну необхідність підготовки принципово нових кадрів юридичної сфери за галузевою ознакою – юристів в сфері транспорту. Науково-технічний прогрес вимагає принципово нових підходів до формування всіх сфер державної діяльності та державного управління, поєднання нових форм у сфері педагогіки вищої школи щодо підготовки юристів, які зможуть кваліфіковано та професійно-орієнтовано здійснювати діяльність у сфері транспорту.

Основними стратегічними напрямками роботи вищої школи визначаються шляхи удосконалення професійної підготовки, яка поєднує в собі високий професіоналізм із соціально психологічними якостями сучасного фахівця, здатного вирішувати наукові і правові проблеми сучасності в сфері транспорту.

Завдання кваліфікованої підготовки кадрів визначає необхідність психолого-педагогічного забезпечення навчально-виховного процесу на юридичних факультетах з метою використання ефективних шляхів формування особистості майбутнього спеціаліста. Досягнення цих вимог неможливе без цілеспрямованого формування професійної правосвідомості майбутнього юриста, що включає

оволодіння необхідними професійними знаннями, набуття умінь і навичок, вироблення потреб, мотивів, інтересів, установок, ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців в сфері транспортного права.

Результати теоретичного дослідження визначають, що професія юриста вимагає ґрунтовної та різноманітної підготовки, а одним з основних завдань цієї підготовки – це формування здатності до аналітичного оцінювання ситуації з урахуванням специфіки транспорту як виду сучасного транспорту та відповідальності пілотів. Це оцінювання повинно здійснюватися при постійному розвитку критичного та неупередженого мислення, яке при навчанні майбутніх фахівців-юристів тісно пов'язане з формуванням моральних суджень, уявлень про суб'єкти їх професійної діяльності.

Визначасмо, що специфіка підготовка юристів в транспортній сфері – це методологія та принципи підготовки майбутніх фахівців-юристів з урахуванням специфіки сфери транспорту, вироблення та відпрацювання рефлексивних механізмів у юриста до діяльності у ситуації з ознаками екстремальності, що пов'язана із транспортною сферою.

Специфіка підготовки юристів в транспортній сфері складається із двох основних блоків: перший блок – це формування знань, вмінь, навичок та мислення юристів як працівників у сфері транспорту (блок підготовки – базовий педагогічний); другий блок – спеціальна підготовка юристів через теорію і практику у транспортній сфері (фаховий – юридичний); третій блок – підготовка юристів – науковців у сфері цивільного та військового транспорту, здійснення наукових розробок щодо оптимізації позицій експертизи та правової допомоги у сфері транспорту (цей блок має назву науковий або експертно-науковий).

Для об'єднання цих трьох блоків з позиції формальної логіки дає змогу сформувати новий напрям підготовки юристів у транспортній сфері – науково-педагогічний бенчмаркінг.

Завданням педагогіки є формування правової свідомості юристів з урахуванням специфіки діяльності транспорту, виконання нею своїх завдань та функцій.

У правовій свідомості майбутніх юристів закріплюються уявлення про правові принципи регулювання суспільних відносин у конкретній соціальній системі. Через професійну правову свідомість виявляється ставлення різних соціальних груп до виробничих відносин, що завжди закріплюються і регулюються системою права.

Важливо й те, що правова свідомість відбиває не тільки економічні, але й політичні, моральні, сімейні, трудові, побутові й інші відносини, що потребують спеціального правового регулювання. На відміну від інших форм суспільної свідомості, правова свідомість конкретизує політичні ідеї і моральні норми в категоріях юридичних прав і обов'язків особистості.

Разом з тим проблема розвитку професійної правосвідомості майбутніх юристів у процесі навчання у вищих навчальних закладах досліджена недостатньо.

На думку Т.В.Кушнікової, правосвідомість це система уявлень та ідей, почуттів та емоцій, що виражають ставлення людини, чи суспільства в цілому, до чинного законодавства, права, а також до діяльності особистості, яке пов'язане з правом. Правосвідомість має бути властива і працівникам, які працюють у галузі юриспруденції, і кожному громадянину країни.[1]

Носіями правосвідомості є різні суб'єкти права: особистість, громадські об'єднання, політичні партії, державні органи та їх посадові особи, юристи-науковці та юристи-практики, суспільство в цілому. В правовій свідомості відбирається ставлення суб'єкта до права, юридичної практики, діяльності та поведінки інших суб'єктів правовідносин, їх оцінка.

Правова свідомість постає як нормативна свідомість винятково юристів, тобто фахівців із середньою спеціальною і вищою юридичною освітою, які володіють професійно-правовими знаннями на практичному, теоретико-практичному або науково-теоретичному рівні; правовими переконаннями, ідеалами і уявленнями про бажане право; оцінним, нормативним, позитивно стійким ставленням до діючого права і правопорядку, пропущеного крізь призму суб'єктивних прав і обов'язків; правовими установками [1].

Теоретичний аналіз психологічної літератури надав можливість визначити, що теперішнє уявлення про юристів-фахівців у значній мірі – стереотипні. Необхідне якісне і ефективне виконання фахівцями своєї роботи, що впливає на його правосвідомість. Від рівня їх професійної свідомості і

професійної культури залежить також поведінка населення відповідно до права та забезпечення особистої безпеки кожної людини в країні.

Правова освіта - це перший крок до самоствердження особистості на формування особистісних якостей у процесі соціальної практики. Вона повинна забезпечити розуміння специфіки роботи, майстерності та мови, які необхідні для майбутніх фахівців-юристів. Розуміння та знання правових, етичних обов'язків, прав і основних свобод особистості, які визнані законодавством країни та міжнародним правом – також є необхідними в практиці майбутнього юриста [2].

Особливості формування правосвідомості майбутніх фахівців-юристів у сфері транспорту формується в період навчання у вищих навчальних закладах та становить різносторонню підготовку, наприклад таку як:

- загальна правова підготовка, яка надає фундаментальних правових знань;
- навчання майбутніх професій та їх специфіка – такі як підготовка юристів у сфері страхування, розслідування транспортних подій (аварії, катастрофи, інциденти), адвокатів та ін.

Правова культура майбутнього фахівця також передбачає творче та критичне осмислення правових законів, норм, нормативів у сфері транспорту з огляду їх демократичного, морального та гуманістичного змісту.

Через це комунікативна компетентність є одним із найважливіших факторів, що обумовлюють високий професіоналізм юристів у сфері транспорту. Вона виявляється в таких ознаках:

- здатність встановлювати емоційні контакти з різними учасниками спілкування, підтримувати з ними в необхідних межах довірчі відносини;
- проникливість, здатність розуміти внутрішній світ співрозмовника, його психологічні особливості, потреби, мотиви поведінки, стан психіки;
- доброзичливе, увічливе ставлення до людей, уміння слухати учасника діалогу, емоційне реагування на переживання співрозмовника;
- вільне і гнучке володіння вербальними і невербальними засобами спілкування;
- уміння в конфліктній ситуації провадити адекватну ситуації стратегію комунікативної поведінки, змінювати стиль спілкування залежно від сформованих обставин;
- здатність до співробітництва, досягнення компромісів, угод;
- розвинений самоконтроль над емоціями, настроєм в екстремальних ситуаціях;
- адекватна самооцінка і почуття гумору [3].

Сьогодні, правосвідомість студентів, майбутніх фахівців-юристів не відповідає їх правовій орієнтації як на світових засадах, так і на побутовому рівні. Підготовка фахівців юристів у сфері транспорту повинна чітко відбивати специфіку транспортної галузі, формувати у юриста світогляд учасника транспортної сфери.

Юридична школа здатна лише формувати професійну правосвідомість майбутніх фахівців-юристів на базі адекватно сформованої правосвідомості. Корекція правосвідомості юридичній школі не під силу [4].

Організаційні засади концепцій розвитку підготовки юристів у сфері транспортного права – це організація систематичної роботи на факультеті ВНЗ щодо напрямів наукової діяльності та забезпечення розвитку теорії та практики підготовки юристів у сфері транспорту.

З позиції сучасної нормативної бази та стану розвитку теорії та практики юридичної науки можливо запропонувати наступні концепції розвитку: I. Концепція організації наукових пошуків. II. Концепція поєднання теорії та практики. III. Концепція співпраці та міждисциплінарних досліджень.

Концепція організації наукових пошуків – це активна, цілеспрямована та систематична діяльність наукових та педагогічних працівників навчального закладу або факультету щодо формування тем для розроблення, що відповідають профілю навчального закладу та кафедри, мають ознаки своєчасності та актуальності.

Ця концепція включає в себе наступні елементи: 1. Формування державної бюджетної теми для факультету. 2. Формування кафедральних тем досліджень з урахуванням наукового потенціалу кафедри. 3. Організація і стимулювання творчого пошуку науково-педагогічних працівників. 4. Координація

наукового пошуку педагогічних працівників за допомогою створення комфортних умов (створення хабів, наукових центрів, організація круглих столів та семінарів, дискусій).

Концепція поєднання теорії та практики – це напрям організації науково-педагогічної діяльності та формування площини для впровадження наукових результатів досліджень у практику та педагогічний процес.

Ця концепція включає наступні елементи: 1. Розвиток нових напрямів діяльності структурних підрозділів факультету. 2. Створення нових структурних підрозділів факультету (Навчально-наукового центру та наукової лабораторії) 3. Відкриття споріднених спеціальностей підготовки юристів (державна безпека, правоохоронна діяльність) 4. Впровадження результатів наукових досліджень в практиці педагогічних працівників та організації практики студентів (аспірантів).

Концепція співпраці та міждисциплінарних досліджень – це формування об'єктивних та адекватних умов для підвищення ефективності наукових досліджень через співпрацю з іншими науковими установами та органами виконавчої влади і створення нових структурних підрозділів факультету.

Ця концепція передбачає: 1, Розвиток теорії та практики дисциплін викладання на факультеті. 2. Заключення договорів про співпрацю з науковими та навчальними установами. 3. Педагогічна та просвітницька діяльність (курси, наукові школи). 4. Формування нових тем наукових досліджень.

В системі організації наукової діяльності в сфері транспортного права одне з ключових позицій має створення принципово нових структурних підрозділів для підвищення ефективності міждисциплінарних та споріднених досліджень. Створення таких підрозділів повинно, на наше переконання, мати характер співпраці з науково-дослідними установами та органами виконавчої влади.

Однією з таких установ на сьогодні є Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки та права Національної академії правових наук України». Здійснюючи науково-методологічну та прикладну і фундаментальну діяльність у сфері забезпечення національної безпеки та безпеки інформації ця наукова установа увібрала в себе найкращі сучасні досягнення у даних сферах. З метою впровадження отриманих наукових результатів у сферу педагогіки та підготовки майбутніх фахівців у сфері права та правоохоронної діяльності виникла нагальна необхідність створення сучасного Навчально-наукового центру «Правових проблем національної та транспортної безпеки» (як приклад) шляхом заключення Меморандуму про співпрацю між Державним університетом інфраструктури та технологій і Державною науковою установою «Інститут інформації, безпеки та права Національної академії правових наук України». Створення такого центру дозволить вирішити одразу декілька наукових завдань : 1. Посилення досліджень у сфері транспортного права з позиції національної безпеки. 2. Підвищення педагогічного інвестиційного впровадження результатів досліджень при підготовці фахівців юристів та фахівців правоохоронної діяльності. 3. Координування співпраці між ДУІТ та НАПрУ в сфері адміністративного та транспортного права, права національної безпеки, інформаційного права. 4. Систематизація щодо більш ефективної підготовки науково-педагогічних кадрів ДУІТ, інших ВНЗ при проведенні курсів, семінарів, диспутів у сфері інформаційного права, національної безпеки, транспортного права.

З позиції закріплення міждисциплінарних досліджень і практичної підготовки, то для прикладу, можливо виділити такий позитивний досвід як акредитація нових напрямів підготовки на факультеті. Юридичний напрямок доцільно доповнити відкриттям таких спеціальностей як 262 «Правоохоронна діяльність» та 251 «Державна безпека». Це впливає із того, що на сьогодні юристи у сфері транспортного права не можуть забезпечити всіх напрямів роботи правоохоронних органів та забезпечення безпеки на транспорті. Забезпечення безпеки транспорту, інфраструктури взагалі та критичної інфраструктури зокрема є першочерговою задачею для держави, тому підготовка кадрів саме в спеціалізованому ВНЗ, яким є ДУІТ, на наш погляд є своєчасним, актуальним та потрібним напрямом діяльності.

Вивчення транспортної юридичної діяльності повинно знайти своє відображення в навчальному процесі вищих навчальних закладів України через те, що майбутні юристи транспортної сфери повинні усвідомлювати наявність ризику в своїй діяльності, а також не тільки вміти їх розпізнати, а прийняти заходи по їх попередженню та усуненню. Тому введення нових структурних одиниць у формі центрів та

лабораторій на юридичних та технічних факультетах у вищих навчальних закладах транспортного профілю буде, на наш погляд, своєчасним і доречним.

Таким чином робимо висновок, що специфіка підготовки фахівців-юристів в транспортній сфері являє собою поєднання психологічних, спеціально-юридичних, педагогічних та наукових елементів, які в сукупності дають можливість сформувати професіонала юриста в транспортній сфері.

Література:

1. Романов В.В. Юридическая психология. – К . : Юрист, 2000. – 345 с.
2. Сливка С.С. Правове виховання працівників органів внутрішніх справ в сучасних умовах. – Львів, 1991. – 163 с.
3. Косаревська О.В. Формування проф..правової свідомості курсантів на початковому етапі підготовки у вузі МВС : Дис. ... канд.пед.н. : 13.00.04 . – О ., 2003. – 211 с.
4. Козлов Ю. Кого готовим, господа? // Юрист. – 1998. – № 7. – С. 64
5. Соколов Н.Я. Профессиональное сознание юристов. – М., 1988. – С.173.
6. Хропанюк В.Н. Теория государства и права. – М . , 1998. – С.204 .
7. Сливка С.С. Правове виховання працівників органів внутрішніх справ в сучасних умовах. – Львів, 1991. – 163 с.
8. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура у розбудові української держави // Право України. – 2005. – № 4. – С. 24, 25.
9. Сливка С.С. Інформаційна культура юриста. – Івано-Франківськ, 1996. – 156 с.